

Το Σχολείο Τεχνών Μπάουχαους

Ανδρέας Γιακουμακάτος - 11/02/2019

100 χρόνια από την ίδρυση του «Ινστιτούτου τέχνης και επαγγελμάτων» στη Βαϊμάρη

Η εποποιία του Μπάουχαους αποτελεί την πιο ολοκληρωμένη σύνθεση ορθολογισμού, ουτοπίας και δημιουργικότητας στην πραγμάτωση της ιδέας του μοντέρνου στον 20ό αιώνα. Αμέσως μετά το τέλος του καταστροφικού Α΄ παγκόσμιου πολέμου, στην ώριμη φάση της εξέλιξης των πρωτοποριών -όπως ο εξπρεσιονισμός, ο νεοπλαστικισμός και ο κονστρουκτιβισμός -και με επιτακτική την ανάγκη ανασύστασης της οικονομίας και της παραγωγής-, στη Βαϊμάρη της Γερμανίας μαζί με την ομώνυμη Δημοκρατία γεννιέται και ένα σχολείο των τεχνών με την επωνυμία “Κρατικό Μπάουχαους”.

Με πρωταρχική την ανάγκη καταπολέμησης του ακαδημαϊσμού και του καλλιτεχνικού συντηρητισμού, και τη βαθιά επιδίωξη ανταπόκρισης στις ανάγκες των μαζικών βιομηχανικών κοινωνιών του μεσοπολέμου, το σχολείο του Μπάουχαους θα μετατραπεί σε κανόνα και αρχέτυπο της νεωτερικότητας, έχοντας ως στόχο τον συνολικό “σχεδιασμό της ζωής”.

Η εκπαίδευση στο Μπάουχαους και παράλληλα οι κατακτήσεις της μοντέρνας τέχνης και αρχιτεκτονικής θα συνθέσουν ένα ρωμαλέο σημείο αναφοράς, έτσι ώστε η κουλτούρα του ευρωπαϊκού μεσοπολέμου να αποτελεί εδώ και έναν αιώνα τη δική μας νεότερη παράδοση, δηλαδή την παράδοση του μοντέρνου ως “κλασικού”. Το μοντέρνο γίνεται κλασικό γιατί γνωρίζει εξάρσεις και υποχωρήσεις αλλά επανέρχεται κυκλικά όχι μόνο ως σχεδιασμένη μορφή αλλά και ως πρόκληση πολιτικού και κοινωνικού αναστοχασμού.

Μετά από έναν αιώνα ιδεολογικών περιπλανήσεων με επικρατέστερη την κουλτούρα του μεταμοντερνισμού, η παρακαταθήκη του Μπάουχαους, μαζί με την “εποχή της αμφισβήτησης” των Σίξτις, αποτελούν σήμερα τα

σημεία εκκίνησης για μια συζήτηση όχι μόνο γύρω από το περιεχόμενο της σύγχρονης αρχιτεκτονικής αλλά και για την πολιτική και κοινωνική σημασιοδότηση του μέλλοντός μας.

(Αριστερά) Η εσωτερική κλίμακα της εισόδου του Μπάουχαους, (Δεξιά) Αναπαράσταση των εργαστηρίων του Μπάουχαους στο κτήριο της σχολής (φωτογρ. 2017). Διακρίνεται επίσης η άρθρωση του δομικού σκελετού του κτηρίου από οπλισμένο σκυρόδεμα.

Παρόλα αυτά, η ίδρυση του Σχολείου του Μπάουχαους, στις αρχές του 1919 δεν θα πρέπει να ειδωθεί ως αναπάντεχο και καινοφανές επίτευγμα μιας πρωτοποριακής αντίληψης για την καλλιτεχνική εκπαίδευση και παραγωγή, αλλά ως καταληκτική σύνοψη μιας πορείας της οποίας οι απαρχές εντοπίζονται αλλού, στην αγγλική πραγματικότητα των μέσων του 19ου αιώνα. Στην προσπάθεια διαχείρισης του προβλήματος της ανώνυμης ποιότητας των εν σειρά παραγόμενων προϊόντων μαζικής χρήσης στην Αγγλία της βιομηχανικής επανάστασης, ο συγγραφέας και ντιζάινερ William Morris ιδρύει το 1861 στο Λονδίνο την περίφημη εταιρία Arts & Crafts με σκοπό την παραγωγή σειράς χρηστικών προϊόντων με χειροτεχνική ποιότητα και καλλιτεχνική υπεραξία. Στην προσπάθεια αυτή επικουρείται από καλλιτέχνες όπως ο Dante Gabriel Rossetti του κινήματος των Προραφαηλιτών, των οπαδών δηλαδή μιας τέχνης μεσαιωνικής “πριν τον Ραφαήλο” και μιας κοινωνίας που δεν είχε γνωρίσει την απρόσωπη μαζικότητα της βιομηχανικής εποχής. Την ίδια περίοδο ιδρύονται τα πρώτα ευρωπαϊκά μουσεία εφαρμοσμένων τεχνών, από το Victoria & Albert του Λονδίνου ως εκείνα της Βιέννης και του Βερολίνου.

Από την πρωτεύουσα της Πρωσίας ξεκινά και ο αρχιτέκτονας Hermann Muthesius για να μελετήσει το αγγλικό φαινόμενο, δημοσιεύοντας το 1904 το βιβλίο “Το αγγλικό σπίτι” και πρωτοστατώντας στην ίδρυση, το 1907, του περίφημου “Γερμανικού Συνδέσμου”, ενός εθνικού φορέα που συστέγαζε βιομηχάνους, καλλιτέχνες και αρχιτέκτονες με στόχο τη συμφιλίωση και τον αποτελεσματικό συντονισμό μεταξύ τέχνης και βιομηχανικής παραγωγής. Είναι η εποχή της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης σχολών όπως η Ακαδημία καλών τεχνών του Βρότσλαβ (με τον εξπρεσιονιστή αρχιτέκτονα Hans Poelzig), η Σχολή εφαρμοσμένων τεχνών του Ντίσελντορφ (υπό τον Peter Behrens, που υπήρξε κεντρική μορφή της γερμανικής αρχιτεκτονικής της εποχής), η Σχολή του βασιλικού μουσείου εφαρμοσμένων τεχνών του Βερολίνου (με τον αρχιτέκτονα Bruno Paul, δάσκαλο μεταξύ άλλων του Mies), η Σχολή καλλιτεχνικών επαγγελματιών της Στουτγάρδης (υπό τον αρχιτέκτονα και ζωγράφο Bernhard Pankok, μετέπειτα Κρατική Ακαδημία Καλών Τεχνών) και, ακριβώς, η Σχολή εφαρμοσμένων τεχνών της Βαϊμάρης που από το 1906 διευθύνεται από τον αρχιτέκτονα Henry van de Velde. Ο τελευταίος ήταν ένας επιφανής εκπρόσωπος της βελγικής Art nouveau, η οποία είχε ενσωματώσει έγκαιρα τα διδάγματα της αγγλικής εμπειρίας και συνεπώς αντιπροσώπευε μια ιδεώδη γέφυρα μεταξύ των εμπειριών της Γηραιάς Αλβιώνας και των γερμανικών αναγκών για τον εκσυγχρονισμό και τη βελτίωση της

ποιότητας των βιομηχανικών προϊόντων, και κατά συνέπεια των εμπορικών δραστηριοτήτων και εξαγωγών.

W. Gropius, Η διπλή κατοικία Kandinsky-Klee στο Ντεσσάου (άποψη από τον κήπο), 1925.

Είναι προφανές ότι όλα πλέον κινούνται στη Γερμανία γύρω από έναν κοινό στόχο. Το τέλος του πολέμου είναι μια σπάνια ευκαιρία για ένα ακόμη μεταρρυθμιστικό βήμα στη Βαϊμάρη: η τοπική Σχολή Καλών Τεχνών συγχωνεύεται με τη Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών, έτσι ώστε να δημιουργηθεί ένας νέος φορέας, το Κρατικό Μπάουχαους με τη διεύθυνση του νέου αλλά ήδη καταξιωμένου αρχιτέκτονα Walter Gropius. Στην διορατικότητα, στις οργανωτικές ικανότητες και στην πολιτιστική πειθώ του τελευταίου, που είχε ήδη προταθεί για τη θέση αυτή από τον απελθόντα van de Velde, οφείλεται η ταυτότητα, οι προγραμματικές επιλογές και η μοναδική επιτυχία του νέου σχολείου στην καρδιά της Θουριγγίας.

Η πορεία, η ακτινοβολία και η επιρροή του σχολείου του Gropius στη σχεδιαστική κουλτούρα του 20ού αιώνα θα είναι μυθικές. Ο Γερμανός δάσκαλος θα καταφέρει να προσελκύσει σπουδαία ονόματα διδασκόντων στη σχολή, από τον Marcel Breuer, τον Theo van Doesburg και τον Oscar Schlemmer ως τον Vassili Kandinskij, τον Paul Klee και τον László Moholy Nagy μεταξύ πολλών άλλων, και θα καταφέρει να διαχειριστεί την τεράστια κληρονομιά των καλλιτεχνικών πρωτοποριών για εκπαιδευτικούς σκοπούς και στόχο τη συμφιλίωση τέχνης, χειροτεχνίας και τεχνολογίας. Στη σχεδόν τετραετή διδασκαλία του Μπάουχαους δεν προβλέπεται η εκπαίδευση γύρω από το ωραίο, δεν σχεδιάζεται η μορφή ξεχωριστά: το ωραίο (gute form) προκύπτει από τις λειτουργικές ανάγκες, από τα χαρακτηριστικά των υλικών παραγωγής και από τις τεχνικές υλοποίησης του συγκεκριμένου αντικειμένου. Εισάγεται δηλαδή στο ντιζάιν όλων των ειδών (από τα έπιπλα ως τα υφαντά και από την κεραμική ως τον σχεδιασμό γραμματοσειρών) η αντίληψη της λειτουργικότητας, του ορθολογισμού και της αντικειμενικότητας, που θα χαρακτηρίσει τον σχεδιασμό του βιώσιμου περιβάλλοντος και των αντικειμένων που από τότε χρησιμοποιούμε καθημερινά.

Το εσωτερικό της κατοικίας Kandinsky-Klee (φωτογρ. 2017).

Οι «σταθμοί»

1918. Δημοσίευση του Προγράμματος για την αρχιτεκτονική, που ο Γερμανός εξπρεσιονιστής αρχιτέκτων Bruno Taut είχε ετοιμάσει για το “Συμβούλιο εργασίας για την τέχνη” και που αποτέλεσε τη βάση του προγράμματος του Μπάουχαους.

1919, Απρίλιος. Δημοσιεύεται το Μανιφέστο και πρόγραμμα του Κρατικού Μπάουχαους της Βαϊμάρης με την υπογραφή του Gropius. Το εξώφυλλο έφερε μια ξυλογραφία του Lyonel Feininger με έναν πύργο και τρεις φωτεινές ακτίνες που συμβόλιζαν την ενότητα των τεχνών της ζωγραφικής, της γλυπτικής και της αρχιτεκτονικής.

1922. Μετά από μια περίοδο διαφωνιών με τον Gropius, ο Ελβετός ζωγράφος Johannes Itten απομακρύνεται από τη σχολή, έτσι ώστε ο εκπαιδευτικός προσανατολισμός της να αποκτήσει πιο τεχνικό χαρακτήρα.

1923. Πραγματοποιείται στη Βαϊμάρη η πρώτη μεγάλη έκθεση της σχολής και η κατασκευή μιας πειραματικής κατοικίας (Haus am Horn), καθώς και σειρά παράλληλων εκδηλώσεων όπως μια διεθνής έκθεση αρχιτεκτονικής, παραστάσεις όπως το “τριαδικό μπαλέτο” του Schlemmer και μια σειρά συναυλιών με έργα συνθετών της πρωτοπορίας (Busoni, Hindemith, Krenek και Stravinsky).

1924. Το σχολείο κατηγορείται για “μπολσεβικισμό” από την εχθρικά διακείμενη τοπική κοινή γνώμη και αναγκάζεται να εγκαταλείψει τη Βαϊμάρη.

1925. Το σχολείο μετακινείται στην πόλη του Ντεσάου και ο Gropius σχεδιάζει το περίφημο νέο κτήριο του Μπάουχαους, κτήριο-μανιφέστο της μοντέρνας αρχιτεκτονικής.

1928. Ο Walter Gropius παραιτείται από τη διεύθυνση του σχολείου και τη θέση του παίρνει ο Ελβετός Hannes Meyer. Η σχολή εστιάζει όλο και περισσότερο στην αρχιτεκτονική.

1930. Ο κομμουνιστής Meyer απολύεται εξαιτίας των πολιτικών του πεποιθήσεων, ενώ τη διεύθυνση του σχολείου αναλαμβάνει ο μετριοπαθής βερολινέζος αρχιτέκτονας Mies van der Rohe. Στην παλιά σχολή της

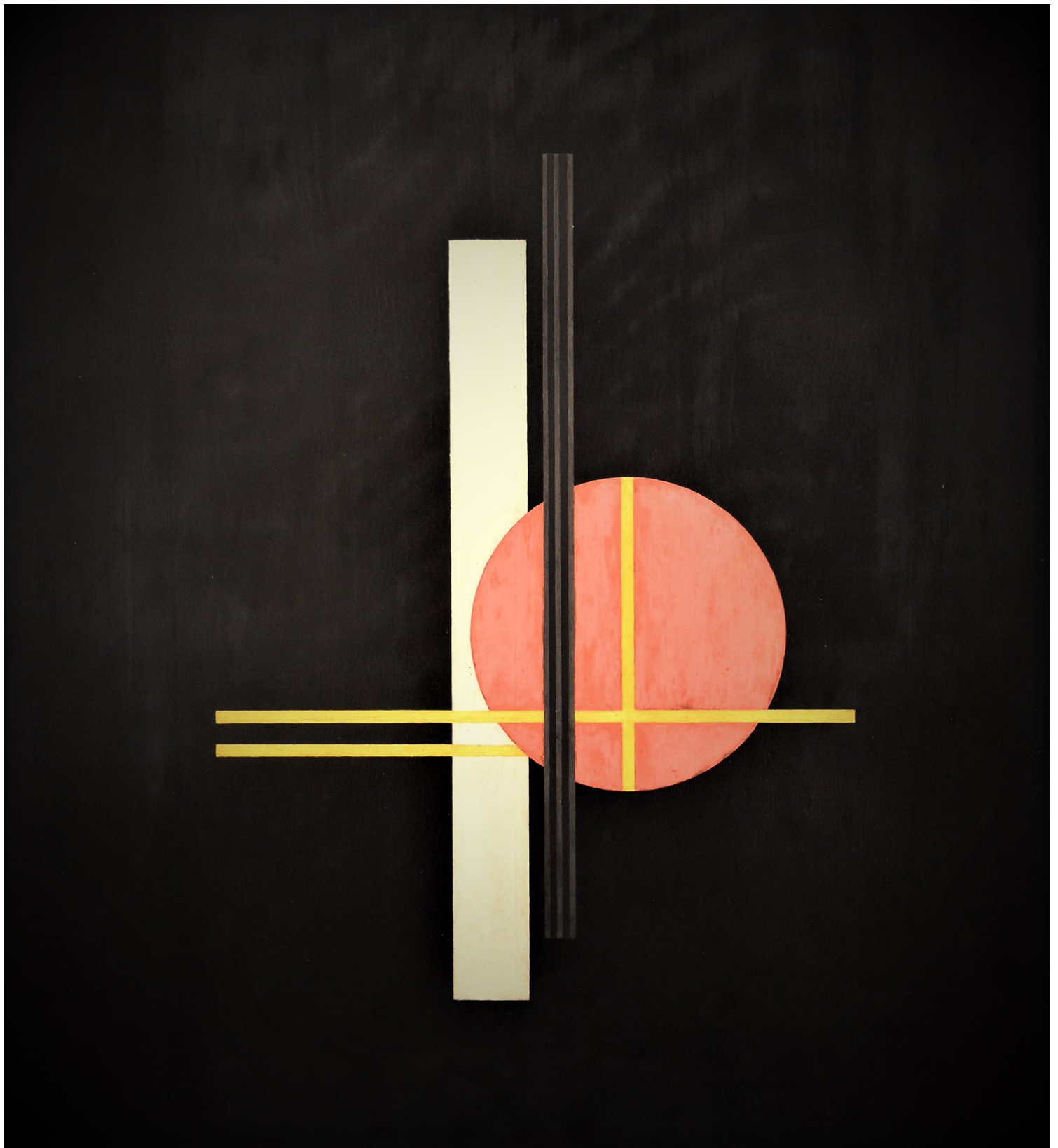
Βαϊμάρης καταφθάνουν με προθέσεις “αναμόρφωσης” οι εθνικοσοσιαλιστές, υπό τον γνωστό ιδεολόγο του καθεστώτος Paul Schultze-Naumburg.

1932, Σεπτέμβριος. Ο δήμαρχος του Ντεσσάου υποχρεώνεται από τους ναζιστές να κλείσει τη σχολή. Ο Mies σε μια πράξη ακραίας αντίστασης μεταφέρει ό,τι έχει απομείνει στο Βερολίνο.

1933, Απρίλιος. Η Γκεστάπο κλείνει τη σχολή στο Βερολίνο.

1937. Ανάμεσα σε πολλές προσπάθειες αναβίωσης του Μπάουχαους, ο Moholy Nagy θα επιχειρήσει το 1937 την ανασύστασή του στο Σικάγο, ενώ το 1955 θα ιδρυθεί η σχολή σχεδιασμού στη γερμανική πόλη Ουλμ που θα λειτουργήσει ως το 1968.

2019, Μάιος. Με την ευκαιρία της επετείου των 100 ετών από την ίδρυση του Σχολείου Τεχνών Μπάουχαους, η Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών Αθήνας και η Κρατική Ακαδημία Καλών Τεχνών Στουτγάρδης οργανώνουν στην Αθήνα μεγάλο διεθνές συνέδριο με τίτλο “Το Μπάουχαους και η Ελλάδα”, που θα συνοδεύεται από σημαντικές παράλληλες εκδηλώσεις και εκδόσεις.

L. Moholy-Nagy, Q XX, λάδι σε πάνελο, 1923.

Εισαγωγική εικόνα: W. Gropius, Το κτήριο του Μπάουχαους στο Ντεσσάου, 1925 (φωτογρ. 2017).
Οι φωτογραφίες είναι του Ανδρέα Γιακουμακάτου.

Το άρθρο δημοσιεύτηκε στο αφιέρωμα «Οι επέτειοι του 2019» της εφημερίδας Το Βήμα, 6.1.2019.